

KODET CAMERA'S

deel 2

Door: Jos Erdkamp

De Kodet camera's uit het midden van de jaren 1890 zijn bedoeld voor de minder welgestelde amateurs, waarbij onderscheid gemaakt wordt in twee typen: de 'snapshooter' en de zogenaamde 'serieuze' hobbyfotograaf. In deel 1 zijn de boxcamera's en de eenvoudige Kodet balgcamera's voor de snapshooter beschreven. In deel 2 worden de balgcamera's met uitgebreide instelmogelijkheden voorgesteld.

Gecompliceerde Kodet balgcamera's

Bij de balgcamera's maakte ik eerder in dit artikel een onderscheid tussen de 'gewone' modellen, de Junior en de Specials. De No. 3 en 4 van de 'gewone' modellen en de Junior heb ik al beschreven. Resteren nog de No. 4 Folding Kodet Special, No. 5 Folding Kodet Special en de gewone No. 5 Folding Kodet. Deze laatste beschrijf ik samen met de Specials omdat ze alle drie erg veel op elkaar lijken.

No. 4 Folding Kodet Special.

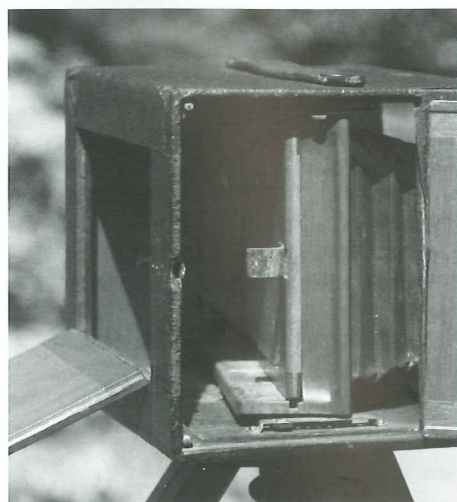
De toestellen zijn horizontaal georiënteerd en maken opnamen van 11,2 x 12,7 cm (No.4) of 12,7 x 17,8 cm (No.5). Door op een onder het leer verborgen knop te drukken klapt de voorzijde open, waarna de lensplank over de rail naar buiten getrokken kan worden. Het houten lensplankje vertoont al meteen een groot verschil met de tot nu toe voorgestelde Kodets: het kan versteld worden in de hoogte en vastgezet met een moer. Door deze voorziening kunnen bijvoorbeeld hoge gebouwen gefotografeerd worden zonder het vervelende effect dat ze achterover lijken te vallen. Als men met eenvoudige camera's hoge gebouwen van dichtbij wil fotograferen, moet men de camera omhoog richten, met als gevolg dat filmvlak en objectvlak niet meer parallel lopen.

Bij de Special modellen kon de lensplank in de hoogte verschoven worden, wat bijvoorbeeld handig was bij het opnemen van hoge gebouwen. De camera hoefde dan niet omhoog gericht te worden, waardoor het effect van achteroverhellen van het gebouw vermeden werd.

Het effect op de foto is dat het gebouw achterover lijkt te hellen. Als de lens in hoogte verstelbaar is, hoeft men de camera niet omhoog te richten om het hele gebouw op de foto te krijgen. Ook een overmatig grote en lege voorgrond wordt vermeden door de lensplank naar boven te schuiven. Door het objectief omhoog te schuiven verplaatst men het op te nemen beeld in de hoogte: er komt minder voorgrond op de foto en meer 'lucht'. Filmvlak en objectvlak blijven evengoed parallel zodat geen vertekening optreedt.

De nummers 5 hebben ook nog een voorziening voor zijwaartse verschuiving van de lensplank. Hiermee kan hetzelfde effect bereikt worden, maar dan in horizontale richting. Denk bijvoorbeeld aan het fotograferen van een lang gebouw in een nauwe straat.

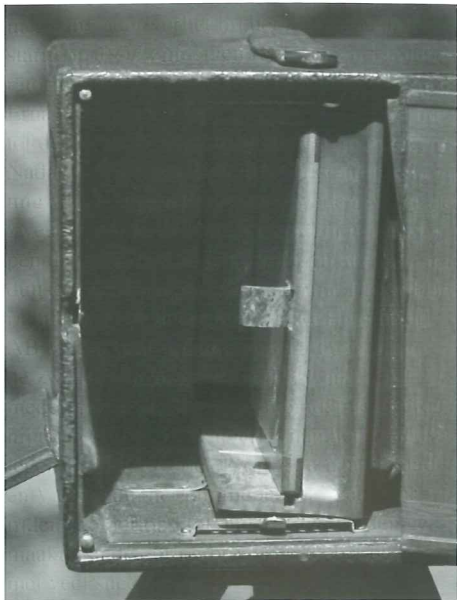
De Specials en de gewone No. 5 Folding Kodet beschikken over een plaathouderframe dat kan draaien om een staande as.

De No. 4 Folding Kodet Special en de gewone No. 5 waren verkrijgbaar met Achromatic of Rapid Rectilinear objectief, terwijl topmodel No. 5 Special alleen verkrijgbaar was met het Rapid Rectilinear objectief. De eenvoudigste sluiters is de ingebouwde Kodet sluiters, maar daarnaast kon men de toestellen krijgen met een Gundlach of een Bausch & Lomb Kodak sluiters, waarbij dan echter alleen de Rapid Rectilinear paste.

De No. 4 Special in mijn collectie heeft een Kodet sluiters met revolverdiafragma (8, 16, 32, 64) en een instelbare veerspanning zonder sluitertijdaanduiding. Mijn gewone No. 5 met Bausch & Lomb Kodak sluiters heeft sluitertijden van 1/4^e, 1/25^e, 1/50^e en 1/100^e deel van een seconde en een diafragma'schaal van f/8, f/11, f/16, f/22, f/32 (dus niet in US systeem). Beide toestellen zijn in te stellen op I of T. Helaas ontbreekt nog een No. 5 Special in mijn verzameling, zodat ik hiervan geen specificaties kan geven.

Tot zover de voorzijde. Aan de linkerzijde geeft een deurtje toegang tot het compartiment voor de drie dubbele glasplaathouders of de rolfilmhouder. Bij de No. 4 Folding Kodet Special biedt die rolhouder plaats aan een film voor 48 opnamen, bij de beide No. 5 Folding Kodets past er een film voor 54 opnamen in de rolhouder.

Bijzonder zijn de instelmogelijkheden van het frame waar de plaathouder ingeschoven moet worden voor het maken van de opname. Onderaan de zijkant van dit frame zit een verend palletje dat naar links en rechts geschoven kan worden. Hiermee wordt het frame gedraaid om de verticale as, met als effect dat het vlak dat scherp wordt afgebeeld niet meer parallel loopt aan het opnamevlak (dus de glasplaat) maar hier een hoek mee maakt. Praktisch gezien kan bijvoorbeeld een gebouw waar men schuin voor staat toch van voor tot achter scherp op de foto worden gezet. Zowel de No. 4 en 5 Special als de gewone No. 5 hebben deze voorziening. Bij de No. 4 en No. 5 Folding Kodet Special zit bovenaan het frame nog zo'n palletje. Als men dit verschuift draait het frame met houder om de horizontale as. De bovenkant van de glasplaat komt dicht bij de lens en de onderkant gaat er verder van weg, of andersom. Het effect is hetzelfde als bij de draaiing om de staande as, nu echter niet met een werking van links naar rechts maar van boven naar beneden (of andersom). Men kan bijvoorbeeld de voorgrond op de onderste helft van de foto scherp afbeelden entegelijk ook een gebouw op de achtergrond,

Het plaathouderframe van de Specials kan ook draaien om een liggende as, zodat de bovenste helft van de glasplaat dicht bij de lens is dan het onderste deel (of andersom).

dat zich op de bovenste helft van de foto bevindt. De voorziening kan ook gebruikt worden om bij een omhoog of omlaag gerichte camera het vlak dat scherp wordt afgebeeld toch verticaal te laten verlopen. Wie hierover meer wil weten moet maar eens googlen naar 'scheimpflug'.

Uit bovenstaande beschrijving mag duidelijk zijn dat de drie apparaten veel meer gericht zijn op de serieuze fotograaf, die zijn best deed om technisch verantwoorde foto's te maken en niet voor de dag wilde komen met achterover hellende torens of gebrekkige scherpte. Aan de man of vrouw die slechts een mooi moment wilde vastleggen en geen boodschap had aan techniek of academische regels, waren de instelmogelijkheden niet besteed.

Kodet fotografen

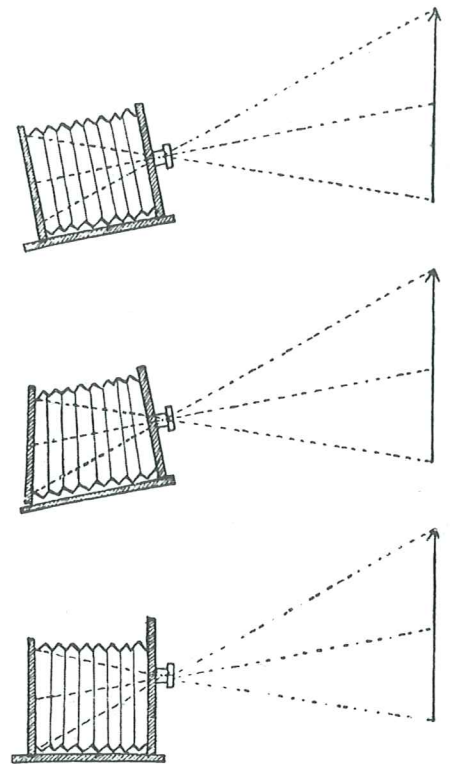
Al de Kodet modellen overziend blijkt dat voor ieder soort fotograaf wel een geschikt apparaat te vinden was. De No. 3 en 4 Kodet boxen, de No. 3 en 4 Folding Kodets en de No. 4 Folding Kodet Junior zijn duidelijk bedoeld voor de snapshotters: ze zijn eenvoudig in het gebruik, beschikken over slechts de meest basale instelmogelijkheden en zijn zeer geschikt voor fotografie uit de losse hand. De No. 4 Folding Kodet Special, de No. 5 Folding Kodet en No. 5 Folding Kodet Special zijn daarentegen onmiskenbaar gericht op de serieuze amateur: betere sluiters en de uitgebreide instelmogelijkheden maken het mogelijk om technisch hoogstaande foto's te maken. Het is duidelijk dat men niet rijk hoefde te zijn om zich toch diepgaand met de fotografie bezig te kunnen houden. Ook mensen met een bescheiden beurs konden een camera aanschaffen die technisch de nodige mogelijkheden bezat. Kanttekening is wel dat de kwa-

liteit nogal bescheiden genoemd kan worden. Het hout is dunner en het leer slechter dan bij 'echte' Kodaks, de 'scharnieren' van de deurtjes bestaan uit het leer van de bekleding. De beste lens is een Rapid Rectilinear, wat nu niet direct het summum is. De sluiters zijn over het algemeen eenvoudig en bij de meeste modellen had men er geen idee van wat eigenlijk de sluitertijd was. Daar staat tegenover dat de prijs van de Kodets ook maar een fractie was van de prijs van een andere Kodak.

Ook al waren de objectieven maar matig, toch konden er technisch zeer acceptabele en esthetisch zelfs prachtige foto's met de betere toestellen worden gemaakt. Het werk van Evelyn Cameron mag als voorbeeld dienen. Deze dame uit het 'Wilde Westen' fotografeerde van 1895 tot 1905 met een No. 5 Folding Kodet (Special?) het leven op het platteland van Montana en verkocht veel van haar foto's aan het lokale publiek.

Evelyn is een uitstekend voorbeeld van de categorie niet-welgestelde serieuze amateurfotografen. Ze was met haar man naar Montana gekomen om pony's te fokken. Dat kwam echter niet goed van de grond en vanwege de voortdurende geldnood besloot Evelyn om iets te gaan bijverdienen met fotografie. Haar camerakeuze, na een korte ervaring met een verder onbekend toestel zonder sluiters, viel op een No. 5 Folding Kodet. Ze kocht het toestel met glasplaathouders en rolfilmhouder, maar gaf over het algemeen de voorkeur aan de glasplaten. Het duurdere en ook kwalitatief betere alternatief was een No. 5 Folding Kodak, maar die kostte \$ 75, het dubbele van een Kodet met hetzelfde opnameformaat. Spijtig genoeg ging het de Camerons financieel niet voor de wind en tien jaar later zaten ze nog altijd krap bij kas.

Haar toestel had nogal wat te verduren, bijvoorbeeld het transport te paard en het gebruik in de wildernis, zodat het in 1904 behoorlijk versleten was. Evelyn had de verborgen knop om de camera te openen zelf moeten vervangen door een stuk spijker en de gaatjes in de balg moesten dichtstoppen met verf. Een nieuwe en moderne camera zat er financieel echter nog niet aan. In een brief schreef ze: "When I can afford to invest in a 'Reflex' camera, something similar to Ross' twin lens camera, I shall be equipped to take bucking horses etc & the photos would go like hot cakes. Times have been so dreadfully hard here however that I have not been able to save my earnings to buy one. I don't care to buy a cheap substitute but want to buy a good one or none." Aan het einde van de zomer 1905 was ze dan toch zover dat ze een Graflex camera voor opnamen van 5 x 7 inch kon aanschaffen. Meer dan tien jaar lang heeft ze echter de Kodet gebruikt met verbluffend resultaat. Haar werk is onder andere gepubliceerd in "Photographing Montana 1894-1928: the life and work of Evelyn Cameron".

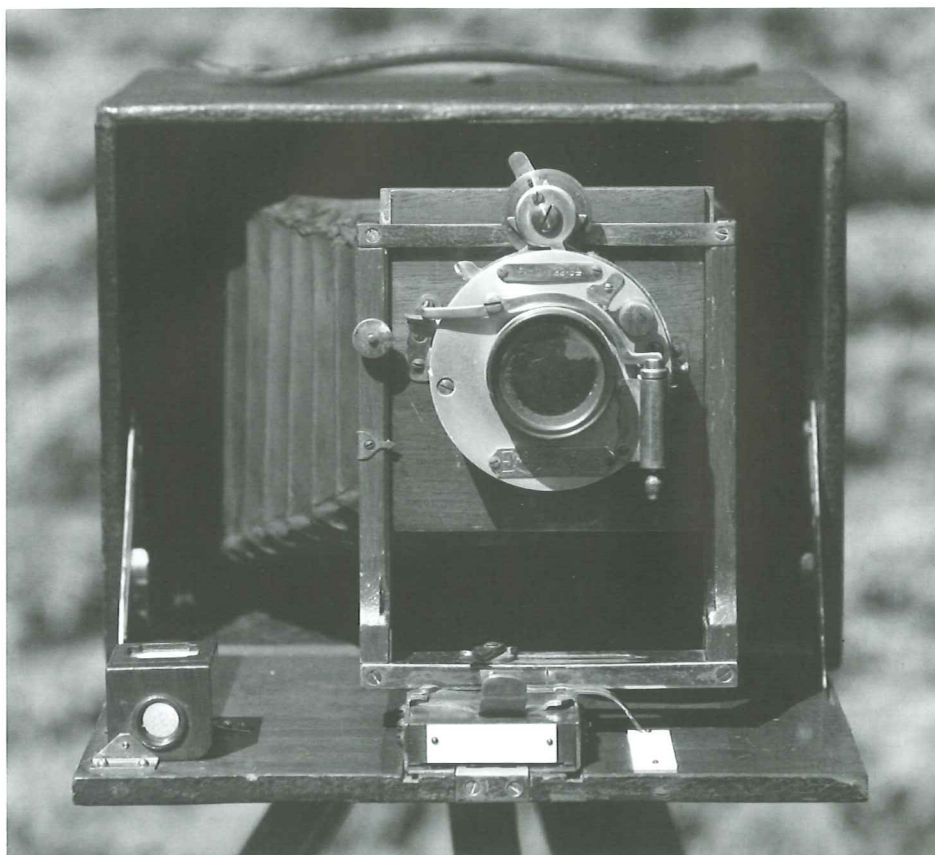
Dr. Vogel's "Taschenbuch" geeft aan hoe een hoog gebouw niet en wel gefotografeerd mag worden. Zoals op de bovenste tekening mag het niet. Het gebouw zal op de foto achterover lijken te vallen. Op de middelste tekening is de camera weliswaar omhoog gericht, maar is de plaathouder zo gekanteld dat objectvlak en plaatvlak parallel lopen. Het gebouw zal zonder vertekening op de foto komen en er is minder onnutte voorgrond. Op de onderste tekening staat de camera horizontaal en is de lensplank omhooggeschoven. Ook het bovenste deel van het gebouw komt op de foto, terwijl de voorgrond minder nadrukkelijk aanwezig is.

Ontstaansredenen

Nu ik heb beschreven hoe de camera's er uitzien, welke functies ze hebben en voor wie ze bedoeld waren, rest nog de vraag waarom ze eigenlijk op de markt zijn gebracht. Hiervoor kunnen vier redenen worden aangevoerd:

- 1 Problemen met de productie van rolfilm;
- 2 Concurrentie van goedkope platencamera's;
- 3 Het onvermogen van Kodak om nieuwe camera's te ontwikkelen gedurende 1892 en 1893;
- 4 De economische depressie.

In juni 1892 bleken de films van Eastman Kodak ineens in kwaliteit achteruit te gaan, zo erg zelfs dat de voorraden teruggehaald moesten worden uit de schappen van de fotozaken. Omdat vlak van tevoren bij de fabricage van de films allerlei omstandigheden tegelijkertijd waren veranderd, was het moeilijk om de oorzaak te achterhalen. Een tijd lang was er geen Kodak rolfilm verkrijgbaar en het heeft tot in 1893 geduurd voordat er weer Kodak filmrolletjes van betrouwbare kwaliteit geproduceerd

No. 5 Folding Kodet met horizontaal en verticaal instelbare lensplank.

konden worden. Dit had een flinke terugslag tot gevolg in de verkoop van films en rolfilmcamera's. De fotografen die op het punt stonden een toestel aan te schaffen bedachten zich wel twee keer om een rolfilmapparaat te kopen en schaften liever een glasplatencamera aan. Men moet bedenken dat de nitrocellulose film pas in 1889, dus slechts vier jaar eerder, was geïntroduceerd en er nog geen sprake was van 'proven technology'. De droge glasplaat bestond al langer en was de periode van kinderziektes voorbij. Dit bedenkende was het een goede zet van Eastman Kodak om een serie glasplatencamera's op de markt te brengen, terwijl tegelijkertijd goed duidelijk werd gemaakt dat de apparaten gemakkelijk te converteren waren naar rolfilmtoestellen. Met een Kodet kon men dus alle kanten op.

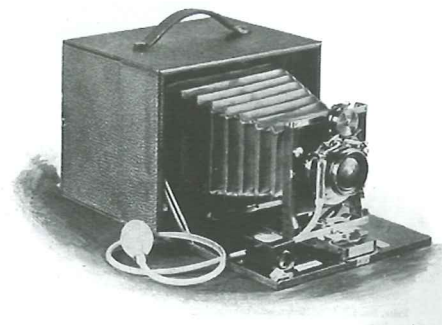
In de jaren 1890 nam het aantal amateurfotografen enorm toe en allerlei fabrikanten wilden een graantje meepikken van de snel groeiende markt. De Eastman Kodak patenten op rolfilmcamera's verhinderden echter dat ze actief konden zijn op dat terrein, en men was gedwongen uit te wijken naar de fabricage van glasplaattoestellen. Deze waren bovendien eenvoudig te maken zodat de drempel om een fabriekje te beginnen laag was. Op dit idee kwamen er velen en al deze bedrijfjes concurreerden tegen elkaar op, met als gevolg dat er een groot aanbod was van goedkope toestellen. Deze concurrentie snoopte klanten weg van Eastman Kodak. Door ook een goedkoop alternatief te bieden in de vorm van de Kodets ging men de concurrentie aan met al de andere platencamera's.

Het was in 1894 ook hard nodig om weer met een reeks nieuwe Kodak modellen op de markt te komen, want de firma was hier al twee achtereenvolgende jaren niet in geslaagd. Wellicht waren de problemen met de productie van de films hier debet aan, maar ook kan het zijn dat men niet in staat was om iets innovatiefs te bedenken. De daglichtspoel van de Kodak Daylight camera's uit 1891 was maar een matig succes en lang niet zo'n fundamentele verbetering als de daglichtfilm van Turner en de bijbehorende Bulls-eye camera uit 1892 van de Boston Camera Mfg. Co. Het lijkt er op dat men het bij Eastman Kodak even niet meer wist. De Kodet camera's waren weliswaar niet innovatief, maar evengoed liet de firma zich weer zien met een nieuw product. Overigens wist men eind 1894 wel weer waar het naar toe moest: de baanbrekende Bulls-eye van de Boston Camera Mfg. Company werd simpelweg gekopieerd en als Bullet op de markt gebracht. Vanaf 1895 volgden nog vele andere modellen. George Eastman herkende een goed idee als hij er een zag!

Als vierde factor kan de depressie worden genoemd, waardoor de verkopen achteruit gingen. Fotografie was een luxe en in economisch slechtere tijden vielen de eerste klappen in de branches van niet noodzakelijke goederen. Door goedkopere modellen op de markt te brengen konden potentiële kopers die vanwege de depressie kraker bij kas zaten, toch nog overgaan tot aanschaf van een Eastman Kodak apparaat, terwijl ze anders ofwel hadden gekozen voor een goedkoop model van een concurrent ofwel helemaal geen camera hadden gekocht.

Het einde

Hoe is het nu afgelopen met de Kodet camera's? De eerste modellen waren in 1894 op de markt gekomen, gevolgd door een tweede reeks in 1895. Al in 1896 viel het doek voor de No. 3 Kodets en in 1897 was het gedaan met de andere. Het jaar 1897 is een breekpunt in de geschiedenis van vroege Kodak camera's. Ook de eerste serie Kodak boxen en de No. 4 en 5 Folding Kodak verdwenen toen van het toneel. De Daylight en Ordinary Kodaks waren al eerder verdwenen, evenals de No. 6 Folding Kodak. Het was de tijd waarin de daglicht rolfilmspoel in snel tempo bezig was de film te verdringen die in de donkere kamer geladen moest worden. De eerste Kodaks, de Folding Kodaks en de Ordinary's behoorden tot de achterhaalde ontwerpen. Ook de Daylight Kodaks, die wel in het daglicht geladen konden worden, bevonden zich op een doodlopende weg. De Kodets zaten in het zelfde schuitje als de genoemde modellen. Ze waren achterhaald en modernere en goedkopere toestellen kwamen ervoor in de plaats: de No. 4 Bullet en Bulls-Eye boxen (4 x 5 inch opnameformaat) voor \$ 15 en respectievelijk \$ 12, de kleinere camera's als de Pocket

No. 5 Folding Kodet Special. Illustratie uit de Kodak catalogus van 1896. (Met dank aan Charlie Kamerman)

Kodak, de No. 2 Bullet en No. 2 Bulls-eye, de Folding Pocket Kodak voor \$ 5 tot \$ 10. Voor de serieuze amateur kwamen in 1897 de No. 4 Cartridge Kodak (vanaf \$ 24) en in 1898 de No. 5 Cartridge Kodak (vanaf \$ 35) op de markt. De Bullet boxen en de Cartridge camera's konden eveneens als de Kodets gebruikt worden met zowel platen als films. De nieuwe toestellen konden echter buiten de donkere kamer geladen worden en waren ook primair bedoeld als rolfilmtoestellen. Glasplaathouders waren slechts een optie. Bij de Kodets was dat nog andersom geweest.

De tijd van de Kodets is maar kort geweest en het aantal geproduceerde exemplaren is niet groot. De meer dan honderd jaar die sinds hun ontstaan verstreken zijn hebben hun geleerden nog eens drastisch uitgedund. Al de Kodet modellen zijn zeldzaam. Tegenwoordig zijn ze dan ook vrij onbekend, behalve bij gespecialiseerde Kodak verzamelaars, maar evengoed vormen ze een interessant groepje toestellen dat een bescheiden maar eigen plaats inneemt in de camerageschiedenis.